Václav Šimerka
Řetězové pravidlo u shod

Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky, Vol. 6 (1877), No. 5, 274--277

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/121684

Řetězové pravidlo u shod.

Podává

Václav Šimerka.

Shody téhož modulu p,

$$\begin{aligned} A &\equiv aB \\ B &\equiv bC \\ C &\equiv cD \\ &\vdots \\ M &\equiv mN \\ N &\equiv n \end{aligned}$$

v nichž a, b, c, ... m, n jisté vlastnosti mají, které B, C, D ... M, N nemají, při čemž A tedy i všechna ostatní čísla s p nesoudělná jsou, dávají násobeny

$$ABC \ldots . MN \equiv abc \ldots mn \times BCD \ldots N$$

což zkráceno v

$$A \equiv abc \ldots mn$$

přechází, tak že tímto spůsobem ve velmi četných případech číslu A jinou přiměřenou podobu dáti lze. Při tom ovšem patrno, že pravý člen poslední shody, jímžto se řetěz končí, pouze činitele předkem určeného druhu míti smí. Podoby aB, bC, cD, ..., mN dávají se číslům A, B, C, ..., M přičtením neb odejmutím násobného daného modulu neb jakýmkoli jiným spůsobem na př. v rozsáhlejších počtech ze známých výsledků.

Místo shodových znamení jest při tom záhodno dvě kolmice táhnouti; v levo podle první budou se čísla A, B, C ..., psáti, mezi ně pro lepší přehled a uvarování omylů zbytky, které z nich povstaly co obyčejná čísla, a v pravo za druhou kolmici tytéž zbytky v podobách aB, bC, cD. Při tom jest dobře modul svrchu nad shody napsati. Jakých výhod toto velmi obecné pravidlo v neurčité analytice poskytuje, objasnětež následující příklady:

1. U modulu 61 má se řešiti shoda $2^x = 11$? Toho docílíme tím, že za a, b, c, ... budeme bráti pouze mocnosti z 2ky vyhýbajíce se zápornosti. Takto nalezneme:

$$\begin{array}{r|c|l} & \overset{\smile}{61} & \\ 11 & 72 & 2^3 \times 9 \\ 9 & 70 & 2 \times 35 \\ 35 & 96 & 2^5 \times 3 \\ 3 & 64 & 2^6 \end{array}$$

Protož bude $11 \equiv 2^3 \times 2 \times 2^5 \times 2^6$ čili $11 \equiv 2^{15}$, tedy $x = 15$.

2. Bylo-li by řešiti $x^2 \equiv 5 \pmod{151}$, třeba za a, b, c bráti pouze čtverce, nic však nevadí, proč by se i záporných zbytků použíti nemohlo, jelikož se jeden záporný zbytek druhým záporným buď ruší, neb záporný činitel do levého členu přenésti může. Bude tedy

$$\begin{array}{r|c|l} & \overset{\smile}{151} & \\ 5 & 156 & 2^2 \times 39 \\ 39 & -112 & -4^2 \times 7 \\ -7 & 144 & 12^2 \end{array}$$

Z toho jde $5 \equiv 96^2 \equiv 55^2$, tedy $x \equiv 55$, jelikož se 55 a 96 do modulu doplňují, což ve shodách psáno dává

$$5 \equiv 96^2 \equiv (96 - 151)^2 \equiv (-55)^2 \equiv 55^2.$$

3. Má se číslu 7 u mod. 131 dáti podoba $2^x \times 3^y$. Zde budou opět a, b, c mocnosti z 2ky a 3ky.

$$\begin{array}{r|c|l} & \overset{\smile}{131} & \\ 7 & 138 & 2 \times 3 \times 23 \\ 23 & 154 & 2 \times 77 \\ 77 & 208 & 2^4 \times 13 \\ 13 & 144 & 2^4 \times 3^2 \end{array}$$

Zde máme $7 \equiv 2^{10} \times 3^3$.

4. Mají se u mod. 1433 číslům kmenným 7, 11, 13, 17 dáti podoby $\pm 2^m \times 3^n \times 5^r$!

$$\begin{array}{r|c|l} & \overset{\smile}{1433} & \\ 7 & 1440 & 2^5 \times 3^2 \times 5; \end{array}$$

což dává $7 \equiv 2^5 \times 3^2 \times 5$

$$\begin{array}{r|c|l} 11 & -1422 & -2 \times 3^2 \times 79 \\ 79 & 1512 & 2^3 \times 3^3 \times 7 \\ 7 & . \ . & 2^5 \times 3^2 \times 5 \end{array}$$

z toho jde $11 \equiv -2^9 \times 3^7 \times 5$.

Dále obdržíme

$$\begin{array}{r|r|l} 13 & -1420 & -2^2 \times 5 \times 71 \\ 71 & 1504 & 2^5 \times 47 \\ 47 & -1386 & -2 \times 3^2 \times 77 \\ & 7 \times 11 & -2^{14} \times 3^9 \times 5^2 \end{array}$$

čili $13 \equiv -2^{22} \times 3^{11} \times 5^3$.

Poslední shoda plyne zde z obou předcházejících výsledků. Taktéž obdržíme

$$\begin{array}{r|r|l} 17 & 1450 & 2 \times 5^2 \times 29 \\ 29 & -1404 & -2^2 \times 3^3 \times 13 \\ & 13 & -22^2 \times 3^{11} \times 5^3 \end{array}$$

protož jest $17 \equiv 2^{24} \times 3^{14} \times 5$.

5. U mod. 4391 budiž číslo 107 v součin ze čtverce a prvočísel 2, 3, 5, 7!

$$\overset{4391}{\smile}$$

$$\begin{array}{r|r|l} 107 & -4284 & -6^2 \times 7 \times 17 \\ 17 & -4374 & -27^2 \times 2 \times 3 \end{array}$$

$$107 \equiv 2 \times 3 \times 7 \times 162^2.$$

6. Ukol 2. podává sice návod řešiti shodu $x^2 = a \pmod p$ čili rovnici $x^2 = py + a$, než při modulech poněkud větších jest velmi pracný. Tomu lze odpomoci jiným pravidlem, jež ale opět jiné vlastnosti čísla a vyžaduje, při čemž řetězové pravidlo dobré služby konává. Takť se shoda $x^2 \equiv 3371 \pmod{8867}$ dá snadněji řešiti, nalezne-li se $3371 \equiv m^2 q$, při čemž by q bylo < 3371 a buď kladné číslo kmenné z podoby $4\varphi + 1$ neb záporné z podoby $4\varphi + 3$.

Ohledně toho nalezneme

$$\overset{8867}{\smile}$$

$$\begin{array}{r|r|l} x^2 \equiv 3371 & 21105 & 3^2 \times 2345 \\ 2345 & 11212 & 2^2 \times 2803 \\ 2803 & -6064 & -4^2 \times 379 \end{array}$$

takže při $x^3 \equiv -24^2 \times 379$ přestati můžeme.

Poznamenání. Byť i pravidlo toto ve mnohých případech k žádoucímu cíli nevedlo buď proto, že s velikými čísly počítati vůbec obtížno jest, nebo že se v postupu mezi veličinami A, B, C, D, ... perioda objeví, nebývá předce počet marným; jelikož

výsledků takto nabytých u jiných pravidel s prospěchem použíti lze. Mimo to poukazuje též na důležitost číslového rozboru, totiž rozvrhování veličin v součiny z mocností, jichžto kořeny pouhá kmenná čísla jsou.

Příspěvek k mocnění.

Podává

J. M. Pastorček,

posluchač II. roč. na české polytechnice.

Při praktickém mocnění čísel zvláštních dá se s výhodou upotřebiti známá věta:

$$[\Sigma(a)]^2 = \Sigma(a^2) + 2\Sigma(aa)$$

t. j. algebraický polynom na druhou mocnost povýšený může se vždy vyjádřiti součtem čtverců jednotlivých členů a dvojnásobným součtem ze všech možných součinů, kteréž si z daných členů co činitelů na spůsob *amb* tvoříme.

Měl by se podle hořejší rovnice smocniti dekadický polynom

$$\Sigma(a) = a_n 10^n + a_{n-1} 10^{n-1} + \ldots + a_2 10^2 + a_1 10 + a_0$$

v němž a_n, a_{n-1}, $\ldots$, a_2, a_1, a_0 zastupují jednotlivé číslice, kdežto mocnosti z 10 udávají hodnoty jejich.

První součet $\Sigma(a^2)$ plyne přímo z daného čísla

$$\Sigma(a^2) = a_n^2 10^{2n} + a_{n-1}^2 10^{2(n-1)} + \ldots a_2^2 10^{2\cdot 2} + a_1^2 10^2 + a_0^2.$$

Pouhý pohled na tento tvar nás poučuje, že je to opět dekadický polynom, ale že se musí postupně čtvercům jednotlivých číslic dvě desetinná místa za sebou vytknouti.

Význam součtu druhého $\Sigma(aa)$ jest ten, že povstal sečtením takových součinů, které jsme si utvořili střídavým násobením vždy dvou nových členů. K těmto součinům nejsnadněji přijdeme podobným spůsobem, jakým si tvoříme z daných prvků amba a sice: utvoříme si napřed součin nejvyšší, tedy první číslice se všemi ostatními; pak se vytkne druhý člen za činitele a násobí se jím všechny členy vyjímaje první, tedy všechny za ním následující členy; třetí člen násobí se taktéž jen všemi za ním jdoucími atd.; konečný součin bude z posledního a předposledního členu.